

divinae, nequeat homo etiam pro statu physico aliter se determinare, seu potius infallibiliter ita et non aliter se determinabit, id fit ex defectu potentiae *consequentis*: nam *sensus compositus* supponit jam liberam hominis determinationem, sive antecedentem potentiam faciendi, si voluisset *sensum divisum*. Praeterea aliud est, aliquid *infallibiliter* futurum esse, aliud, *necessario* et absolute futurum: hoc, non vero illud, pugnat cum libertate humana; infallibilitas namque eventus aequae consistit cum necessitate hypothetica, quae certe libertati non adversatur, quando hypothesis ab ipsa voluntatis determinatione pendet.

EXPLICIT PSYCHOLOGIA.

PRINCIPIA COSMOLOGIAE.

PROOEMIUM.

Aliquae quaestiones ad Cosmologiam spectantes, ut de spatio, tempore, elementis materiae, etc. in superioribus tractatibus sufficienter expositae fuerunt (1). Nunc ea aggredimur, quae peculiari ratione pertinent ad mundum consideratum per modum *unius entis* seu aggregati omnium entium sensibilium. Quoniam itaque jam pro certo habemus, mundum hunc a Deo efformatum fuisse, ut ex Theologia naturali [2] colligitur, inquirendum superest utrum ita efformatus fuerit, ut ipsa quoque materia quae est subjectum omnium corporum mundanorum, ex *nihilo sui et subjecti* seu ex *nihilo simpliciter* fuerit educta; utrum mundus ab aeterno existat, aut saltem existere potuerit; utrum aliquid supponatur, in quo sit conditus; quem finem habeat; et similia.

ARTICULUS I.

DE CREATIONE MATERIAE SEU MUNDI ASPECTABILIS.

1. Ex contingentia perfectionum et proprietatum quibus entia hujus mundi praedita sunt, legum quibus gubernantur, et ex ordine quo sunt disposita, satis jam probatum fuit in Theologia (3), mundum in sui constitutione esse ens contingens et a Deo dependens. Remanet itaque probandum, squodet materia ipsa non existat vi naturae suae et necessario, ac proinde quod ante mundi productionem nihil prorsus fuerit, ita ut, quod de animabus nostris in Psychologia [4] dictum est, eas ex nihilo sui et subjecti fuisse eductas, idem de materia sit dicendum.

(1) Sic de spatio et elementis materiae locuti sumus *Ontologiae* art. 4. de tempore, *Theologiae* Cap. 2. artic. 2. de contingentia physicarum legum ibidem in *Theolog.* Cap. 1. artic. 2. de motu et vi inertiae, ejusque natura *Psycholog.* cap. 1. artic. 1. 2. et 3. etc.

(2) Cap. 1. art. 1. et 2.

(3) Ibidem.

(4) Cap. 2. art. 2. n. 37.

Porro quaestio haec non est indifferens; etenim non solum rationi adversatur admittere ens necessarium et improductum praeter Deum, sicut increduli vellent, verum etiam Fidei quae docet Deum omnia ex nihilo eduxisse. Nec quisquam a nobis postulet, ut modum assignemus ipsius creationis: fatemur enim illum imaginari non posse, sed tantum aliquatenus intelligi, ad quod sufficit probare, nullam in illo contradictionem includi, et creationem admittendam esse. Primum jam factum est, loquendo de vi creandi [1]: aliud nunc probandum remanet, relate ad materiam sive subjectum corporum ummundanorum [2].

PROPOSITIO.

Materia non est ens vi naturae suae necessario existens; fuit igitur a Deo producta ex nihilo sui et subjecti, sive creata.

2. Quidquid sit de materiae essentia in abstracto spectata, sive metaphysica, negari certe non possunt generales ejus physicae proprietates, universali experientia et philosophorum consensu comprobatae. Materia itaque est ens extensione, soliditate, magnitudine, etc. praeditum, ad mo-

(1) *Theolog.* cap. 3. art. 1.

(2) Si cui videremur gratis supponere, quod hic ante omnia foret probandum, scilicet objectivam realitatem existentiae hujus mundi, is animadvertat oportet, aspectabilem hunc mundum non coalescere nisi ex corporibus, et entibus qualis est animus noster, cogitantibus; nos vero jam in altera Logicae parte satis superque ostendisse, quomodo nobis de horum existentia certo constet. Quod si quis nomine aspectabilis mundi vellet insuper intelligere ordinatam seriem et congeriem entium sensibilium, hoc etiam, loco nuper indicato [art. 8.], saltem implicite probatum inveniet: etenim physicus rerum hujus mundi ordo in concreto spectatus, non est quid realiter distinctum ab ipsis rebus ita dispositis; unde illae ideae quibus respondent res ipsae, ordinem quoque earum simultanee manifestant, suntque etiam circa hoc constantes et uniformes, easque comitatur invincibilis nostrae rationalitatis impulsus, ad sic et non aliter judicandum cogens. Quin imo existimamus, id aliter probari non posse: qui enim demonstrationem conati sunt instituire fundatam in sensuum veracitate [vide Storchenavii *Cosmolog.* sect. 1. cap. 2.], nedum in quamdam principii petitionem labuntur, verum etiam, ut jam monuimus (*Logic.* part. 2. art. 8. in nota), aliarum veritatum demonstrationi adiuturum praeccludunt.

tum et quietem indifferens, id est, natura sua iners [1]. Ita de materia senserunt non solum antiquiores, si Democritum Epicuri magistrum aliosque perpauca excipias, verum omnes alii recentiores philosophi, quos etiam materialistae et increduli nostri velut physicae restauratores considerant, ut sunt Cartesius, Gassendi, Copernicus, Kepler, Euler Newton, etc. Qui igitur rationabiliter vult aliquid de materia concludere, a notionibus expositis non recedat.

Hoc autem supposito, sic probatur assertio. Contendere materiam esse ens necessario existens et improductum, idem est inquit Nonnote [2], ac aperte principia rectae rationis convellere: si enim materia existit a se, erit principium sui ipsius, erit independens a Deo, nulla insuper perfectione carebit. Quid, quaeso, absurdius? Evidens est, materiam esse essentialiter indifferentem ad quamcumque status sui mutationem. Quid enim? Fortene desineret esse materia, si aut in motu aut in quiete semper existeret? Neutrum igitur est ipsi essentialia. Quenam, quaeso, necessitas majoris aut minoris magnitudinis, hujus aut illius figurae? Quod de corpore unoquoque, idem de ipsorum elementis dicatur, Jam vero admittere ut necessario existens ens incapax omnium, ens, quod debet omnia sibi, et ex se nihil potest, ens ex se independens, et tamen ab aeterno expectans aliud, a quo activitatem ceterasque proprietatum determinationes derivet, nonne est dumtaxat verbis ludere, rationique bellum indicere?

3. Bergier [3] validis rationibus sic fere eandem rem probat: 1°. Evidenter concipitur, quamcumque atomum materiae aequè potuisse non existere, quam existere, sicut concipitur quod poterat recipere vel non recipere determinatam formam, extensionem, situm, etc. ratione suae unionis cum aliis. Qui contrarium asserunt, id faciunt absque ulla ratione et probatione. 2°. Quando increduli dicunt, materiam esse necessariam quoad substantiam, contingentem quoad modos, risum movent. Substantia materialis sine attributis, sine qualitatibus sine modificationibus est purum nihil; non existit substantia in abstracto seu sine attributis sine ullo existendi modo. Si materia non existit ne-

(1) Vide *Psycholog.* cap. 1, artic. 1. 2. et 3.

(2) Seu auctor operis: *Erreurs de Voltaire*, in libro: *Dictionnaire philosophique de la religion*, tom. 2. art. *matière*, sect. 2.

(3) *Traité de la vraie Religion*.

cessario quoad aliquem existendi modum, nullo sensu poterit dici necessaria: modus enim existendi sequitur naturam essendi. 3°. Quando ens necessario vi essentiae suae existit, omnia constitutiva omnesque determinationes ejus status sunt pariter necessariae et immutabiles; nihil autem tale in materia habetur. 4°. Materia necessaria et improducta foret ne finita, vel infinita? Si primum, absoluta essendi necessitas limitaretur, quod absurdum, si alterum infinitum coalesceret ex partibus finitis, quod pariter est absurdum; et cum materia infinita repletet omne spatium, nullum relinqueret vacuum; unde motus foret impossibilis, quod est contra experientiam. 5°. Materia sive in se sive in suis elementis, non est unum ens, sed plura; atqui repugnat plura esse entia necessario existentia; eorum enim etiam numerica distinctio (1) est jam limitationis indicium; ergo (2).

4. Demum qui materiae productionem Deo denegant, tollunt sublimissimum conceptum, quem de Deo habendum ratio ipsa suadet. Quatenam, quaeso, est similitudo inter Deum actu voluntatis suae omnia ex nihilo educentem, et Deum diversas materiae partes in ordinem redigentem? Quis enim philosophus aut deista negare poterit, Deum esse ens infinitum, et necessario et in omnibus perfectionibus suis infinitum? Quod si infinitum, ejus existentia, modus existendi, voluntas et virtus agendi sunt pariter infinita: si autem infinita, potest creare sive de simpliciter non esse transferre ad esse, cum hoc sit maximum documentum infinitae virtutis. Eadem infinitas potentiae divinae postulat absolutum dominium in omne id quod existit, vel existere potest, ita ut nihil sit quod ab ejus potentia non pendeat: negare igitur

(1) *Theolog. nat.* cap. 2. art. 5. prop. 1.

(2) Aliud efficacissimum argumentum sic fere urget noster Lessius. Materia non est propter se, sed propter diversa corpora, quae ex ipsa formantur (advertite, hoc verum esse in qualibet sententia circa naturam elementorum materiae); at quod non est propter se, non est *ens a se*: nam hoc non est, ut alteri inserviat, sed ut, habens in se sui sufficientem rationem, se ipso fruatur. Id ipsum hoc alio modo potest sic proponi: quod habet causam finalem, sive finem a se distinctum ad quem naturaliter ordinatur, arguit necessario causam efficientem, a qua factum et ordinatum fuit, cum in hypothesi non aliter poterat habere suam naturam completam, nisi cum relatione ad finem, utique in intentione dumtaxat causae efficientis existentem.

tur quod Deus possit creare, vel subtrahere aliquid ens ab ejus dominio, est tollere ejus infinitatem, seu quod idem est, essentialem ejus conceptum ipsamque essendi necessitatem subruere.

5. Verum quia plerique incredulorum determinationem ad motum, vimque motricem necessario et essentialiter materiae competere dictitant, ut facilius eam a divina operatione subtrahant, juvat pauca quaedam relate ad motum materiae cum cl. Gerdil (1) adnotare. Ipse autem duo in primis ponit principia ab omnibus philosophis admissa et experientia comprobata: 1°. Materiam natura et essentia sua esse indifferentem ad actualem motum vel quietem; ex quo sequitur, actualem determinationem ad alterutrum statum non provenire ab essentia vel natura ipsius materiae, independentem ab aliquo alio, et quidem ita ut status ipse quietis eadem determinatione egeat: est enim praesudicium dumtaxat, ex quo existimamus statum quietis esse materiae naturalem, praesudicium pugnant cum recta notione inertiae, vi cujus materia aequae se habet ad quietem et ad motum, aequae ad utrumque est indifferens. 2°. Materiam non posse existere sine actuali determinatione, aut ad motum, aut ad quietem; siquidem inter utrumque non datur medium; ergo ens utriusque status capax, nequit existere, vi principii contradictionis, nisi in alterutro.

Hisce positis, sic cum eodem auctore arguimus: ens a se existens, vi naturae suae et independentem a quocumque alio debet habere proprietates quae profluunt ab ejus natura, et non potest habere quae ab illa non profluunt, quia impossibile est ut res sit, et non habeat quod in ejus natura continetur, et ut illud quod non agnoscit causam sui praeter suam naturam, possit habere proprietates, quae ab alio quam a natura ejus dimanant. Ergo si materia vi naturae suae necessario et independentem existit, per primum principium debet existere cum simplici indifferentia ad motum vel ad quietem; et absque actuali determinatione ad alterutrum; atqui iste modus existendi est impossibilis per secundum principium statutum; ergo impossibile est, ut materia existat cum proprietatibus tantum, quae pendent ab ejus natura; ergo nequit existere vi et necessitate suae dumtaxat naturae, independentem a quocumque alio ente.

(1) *Seconde dissertation contre l'éternité de la matière*, § 1. tom. 4. oper. edit. Roman.

6. Neque potest dici materiam, ex se inertem, habere vim motricem diffusam per sui partes, quae in se invicem agendo, eam ad motum determinant. Namque ista hypothesis supponit in primis, partes materiae collective sumptas ex natura sua determinatas esse ad statum quietis, quod ex dictis pugnat cum absoluta ejus status indifferentia. Deinde actio reciproca quae adstruitur, supponit in partibus hunc et non alium existendi statum, qui ab ipsa actione, dependente a coëxistentia, nequit determinari; neque a natura materiae, cum nulla relatio distantiae, situs, etc. possit esse essentialis; ergo opus erit confugere ad aliquod ens, quod hanc et non aliam existendi rationem determinet in qua elementa ad invicem agere possint. Sint itaque duo elementa materiae A et B ex se indifferentia ad motum et quietem; cum ex suppositione adversariorum, determinatio ad alterutrum statum dependeat a reciproca eorum actione, A nequit habere actualem determinationem nisi virtute actionis B, et vice-versa; sed actio haec reciproca nequit exerceri, nisi A et B sint in determinata quadam relatione situs, distantiae, etc. determinata haec relatio supponit determinatum statum quietis vel motus; ergo status quietis vel motus asseritur pendere ab iis conditionibus, quae ipsum jam existentem supponunt. Idque locum habet, licet determinata relatio situs, distantiae, etc. dicatur aeterna; semper enim actio reciproca deberet esse determinata a coëxistentia, distantia, situ, etc. et non ista ab illa.

7. Vis itaque motrix intrinsece pugnat cum inertia materiae ejusque elementorum. Sed hoc etiam omisso, sive haec vis supponeretur exeri per impulsu, sive per attractionem combinatam cum impulsu, sive per attractionem et repulsionem, numquam ab ipsa poterit deduci determinatio status quietis vel motus. 1°. Si per impulsu exeratur, cum impulsu unius partis materiae non fiat nisi per ejus motum contra aliam, supponit partem impellentem in actuali determinatione ad motum; ergo supponit statum illum quem debebat producere; ergo nequit esse origo motus in materia. 2°. Si per impulsu et attractionem, licet haec sumatur non tantum pro causa ignota effectus cogniti, sed pro virtute proprie dicta residente in corporibus, praeterquamquod ex ipsis observationibus astronomicis eruatur, admittendum esse ens aliquod primam corporum projectionem determinans (1), hoc

(1) *Theolog* cap. i. art. 2, n°. 12. in fine, et n. 16. in respons ad Instant i.

etiam praetermisso, determinatio status materiae nequit inde oriri: siquidem attractio haec postulat determinatam relationem situs, distantiae, etc. quae ab ipsa materiae natura, licet supponerentur partes necessario existere, non provenit; cum neque necessitas existendi, neque partes seorsim aut collective sumptae hanc prae aliis possibilibus relationibus situs, distantiae, etc. exigant. Ergo cum attractio absque hisce conditionibus non exeratur, et conditiones istae a natura materiae non pendeant, jamque supponant statum quietis vel motus, nequit origo motus ab attractione cum impulsu repeti. Idem fere dicatur de attractione cum repulsionem conjuncta: nam et hic vis motrix non manifestatur, ut docent physici, nisi dependenter a quibusdam positionibus et distantis; ergo argumenta superius exposita, hic etiam locum habent.

Ex his sequitur 1°. Cum materia et in se et in suis proprietatibus omnimodam dependentiam ab alio involvat, eam non esse ens necessarium et improductum, ac proinde debuisse educi *ex nihilo subjecti et sui*; ideoque totum mundum ex integro a Deo dependere. 2°. Absurdissimam esse epicureorum doctrinam, non tantum quia, ut vidimus in Theologia (1), casui fortuito rem ordinatam tribuit, sed etiam quia atomos materiae improductas et motu essentiali praeditas statuit. Verum profani homines contra nituntur, et praeter argumenta creationem directe impugnantia, jamque soluta (2), alia congerunt.

8. Opponent 1°. Materia existit: quod existit supponit existentiam esse illi necessariam; ergo existit necessario. 2°. Materia potest existere necessario, quin sit infinite perfecta, et immutabilis. 3°. Deus simplicissimus et spiritualis non poterat tribuere materiae proprietates, quas ipse non habet. 4°. Non poterat habere ideam materiae, quia eam non accepit extra se utpote infinitus, non intra se, utpote spiritualis.

Resp. Sophismata haec sunt. Itaque ad 1°. *Dist. maj.* supponit existentiam vel hypothetice vel absolute necessariam *conc.* semper absolute necessariam, *nego.* Contingentia utique non existunt absolute necessitate, sed hypothetica tantum.

Ad 2°. *Nego* assertum. Necesitas essendi aut aeque pugnat pro omnibus perfectionibus et semper, aut pro nulla et nunquam; ergo nequit consistere cum limitatione et mutabilitate.

(1) *Ibidem* n. 11.

(2) *Ibidem* cap. 3. art. i.

Ad 3^m. *Dist.* quas ipse non habet, nec formaliter, nec virtualiter, *conc.* tantum formaliter, *nego.*

Ad 4^m. Si per ideam materiae nihil aliud intelligatur quam simplex ejus cognitio, negamus Deum non cognovisse materiam, aut extra se exire debuisse ad cognoscendum quod nondum erat: possibilia enim in concreto accepta non sunt quid realiter distinctum ab intellectu divino (1).

9. Opponunt II° contra indeterminationem ad motum. 1°. Nequit concipi materia sine actione, id est sine motu; secus foret sine qualitate sensibili. 2°. Materia non est subjectum qualitatum sensibilium, quae sunt merae relationes cum sensibus nostris, variis nominibus expressae, earumque subjectum est actio sive motus. 3°. Motus particulares sunt accidentales modificationes motus generalis, qui constituit ipsam substantiam et essentiam materiae. 4°. Nulla particula materiae quiescit; omnia ita necessario moventur, ut nulla vis motrix in natura pereat. 5°. Nulla est relatio inter ens spirituale et materiam, illud nequit in hanc agere et ad motum determinare; debet igitur supponi aliqua saltem materia essentialiter mobilis et in motu.

Resp. ad 1^m. *Nego* totum. Numquid solem, e. g. non perciperes, si semper in eodem meridiano puncto quiesceret? Fortene desineret esse lucidus aut rotundus? Praeterea aliud est, quod qualitates sensibiles materiae, non aliter nobis

(1) Si quis vellet hanc difficultatem ulterius promovere, quasi nempe antequam existeret materia, nulla ejus idea seu conceptus exemplaris potuerit in mente divina haberi; ei responderemus verbis Antonii Genuensis (*Elem. Metaph.* tom. 1. Dissert. 2. circa mundi aeternit. in nota ad expositionem quarti argumenti Procli): *Et hoc argumentum nisi alio fulciatur, hoc probat, nullam esse ne in homine quidem posse rei possibilis ideam ac exemplar, quia continuo res illa existat. Quid autem faciemus Bolingbrokio, qui in specimine philosophico negat dici a quoquam posse, ultimum aeternum fuisse in Deo mundi exemplar, in eoque false deridet non Platonicos modo juniores, sed et plures insignes Britannos metaphysicos, in primis Cudworthum, quem ille naso adunco quotiescumque potest, suspendit? Fateor, me hic hominis ingenium non satis tenere. Factus est a Deo mundus? Factus, inquit. Sapientia an stulta molitione? Sapientia profecto. Est haec Dei Sapientia aeterna, Deusque ipse? Est. Quid igitur cachimus o-
pus est, si quis eam sapientiam aeternum mundi exemplar, ut Platonici faciunt, vocet? De vocibusne contendimus? Aut igitur in aeterno exemplari factus est mundus, aut casu. Quum hoc aversetur, illud fateatur necesse est.*

manifestentur nisi per quemdam motum impressum in organa sensoria seu sensus nostros externos; aliud, quod eadem qualitates objective spectatae non subsisterent in materia, nisi eam supponas in motu: hoc postremum falsum est, [dato etiam seu concesso primo.

Ad 2^m. *Nego ant. et Dist. probat.* sunt merae relationes, hoc est, qualitates secundariae, *trans.* primariae, *nego.* Ut vidimus alias in Ontologia (1), extensio, soliditas, etc. sunt qualitates positivae, et etiam formaliter objective reales; secundariae vero, licet in relatione consistant, supponunt in objectis positivam aptitudinem ad sensus ita afficiendos. Praeterea cum ipsa vis motrix, quae supponitur tamquam initium motus et mutationum in materia, sit quantitas, quemadmodum observavimus in Psychologia (2), nequeatque recipi in nihilo vel in simplici elemento (si hoc esset), necessario postulat aliquod subjectum reale: nequit igitur ipse motus esse tale subjectum.

Ad 3^m. *Nego suppos.* Nihil in genere existit, et motus generalis est dumtaxat conceptus noster; si itaque motus particularis non est essentialis materiae, nullus essentialis erit.

Ad 4^m. *Nego* omnia. Unde sciunt adversarii, nullam particulam materiae quiescere, nullam vim motricem perire? Sit ita: non ideo tamen motus dicendus esset essentialis, quia deberet etiam valere ista ratiocinatio: omne corpus habet aliquam figuram; ergo figura particularis et determinata quam habet, est ipsi essentialis; ergo eam habet a se (3).

(1) Articul. 4. n. 39. et *Logicae* articul. 8. n. 69 et seqq.

(2) Cap. 1. art. 2. et 3. et in nota ejusdem 3. art. n. 16 in fine.

(3) Generatim negavimus totam assertionem, et indirecte respondimus satis; juvat tamen haec pauca subjicere. Assertio adversariorum videtur unice fundari in hypotesi *systematis dynamici*, sive *virium viventium*, circa primitiva materiae elementa, et in eo physicorum principio, quod statuit *actioni corporeae semper contrariam et aequalem dari reactionem*. Verum *systema dynamicum* ut alias jam monuimus, saltem admodum infirmis nititur rationibus, sive potius est hypothesis arbitraria; et praeterea eo etiam admissio, puncta illa simplicia vis motricis, sive ipsae vires motrices, quamvis nulli subjecto extrinsecus superadditae, sed *per se* existentes, erunt semper, utpote ad hunc non alium motum determinatae, quid contingens, causam sui ne-

Ad 5^m. *Dist. ant.* nulla est relatio, entitatis et naturae conc. causalitatis et dependentiae, nego. Nequit autem negari, Deum posse materiae tribuere motum, ex eo quod ignoremus modum quo tribuit, qui tamen certe nullam contradictionem involvit, cum Dei agere sit *velle*, secus negandum quoque foret unum corpus determinare aliud ad motum, quia ignoramus modum hujus determinationis.

ARTICULUS II.

DE MUNDI DURATIONE.

10. Mundum non esse *essentialiter* aeternum, id est tali duratione praeditum quae profluat ex necessitate essendi, ex hoc ipso quod et in se, et in suis elementis, ut supra probatum est non sit ens improductum, evidenter colligitur. Nunc itaque quaeritur, utrum sit aeternus *per participationem*, hoc est, utrum ab aeterno conditus fuit. Hac in re errarunt Stoici, Pythagorici, Aristoteles cum suis, constituendo scilicet mundum, quoad durationem a *parte ante*, Deo aequalem. Ex recentioribus vero plerique saltem antiquitatem mundi ad tantam saeculorum multitudinem extendere conantur, ut longe excedat commune iudicium, quodque ipsis vehementer arridet ad impugnandam videlicet divinam revelationem, quae non solum docet mundum initium habuisse, sed etiam, saltem genus humanum, non extitisse ab innumerabilibus saeculis. Primum errorem directe confutabimus: de altero quid sit sentiendum paucis indicabimus.

dum ordinantem, sed et efficientem necessario postulans. Principium phycicorum. *cuiuslibet corporeae actioni, aequalem et contrariam reactionem* statuens, nullatenus evincit, omnem vim motricem semper in natura servari; quin potius contrarium ex eodem principio necessario infertur: etenim in corporum non elasticorum collisione e diametro opposita, nonne vis motrix, propter inductam quietem, revera perit? Praeterea, nonne animantibus quibusdam e g brutis in motu positus, et unico ictu interfecit, tota vis motrix eorum statim destruitur, quin in alias materiae moleculas transeat?

PROPOSITIO.

Mundus non est ab aeterno creatus, ita ut initium durationis a parte ante non habuerit.

11. Mundus ab aeterno creatus fuisset, vel quia Deus non poterat illum nisi ab aeterno condere, vel quia characteres suae aeternae durationis actu praeseferat; atqui neutrum subsistit. Enimvero perfectissima libertas, quae est in Deo relate ad opera externa, non minus postulat indifferentiam quoad modum agendi, quam quoad ipsam actionem. Insuper actualis existentia mundi, utpote entis finiti, non habet absolute necessariam relationem cum perfectionibus divinis, neque ejus duratio non aeterna seu initium habens ullam mutationem in Deo argueret; ergo nulla necessitas creationis aeternae ex parte Dei.

Deinde nulli characteres in mundo habentur, ex quibus aeterna duratio colligatur. Nam totum genus humanum, quam late patet, eos non agnovit, quin imo satis constanti et conformi traditione semper docuit, homines atque hunc orbem terrarum aliquando coepisse. Testes sunt hac in re vetustissimi populi, Aegyptii, Phaenices, Persae, Sinenses, etc. Mexicani, Peruviani totusque fere vetus cum novo mundo, licet a se admodum distent. Jam vero plures ex hisce populis, licet antiquitatis studiosi mirum in modum discrepent in assignando initio mundi, initium tamen habuisse consentiunt, ut eorum testantur historiae vel traditiones; cumque ex una parte studio et inquisitione rerum eam sibi notionem non comparaverint, ex altera vero; constanter eam retinuerint, manifestum est eam ortam fuisse ex primorum parentum traditione. Hinc quoad substantiam facti apprimè conveniunt cum narratione Moysis historici, etiam quoad fidem humanam omni exceptione majoris, omnium autem profanorum historicorum antiquissimi; siquidem Sanchoniatonem Phaenicium [si tamen existit] tercentis, Homerum vero et Hoesiodum quingentis annis antecedit. Eodem argumento utuntur ex veteribus S. Augustinus, ex recentioribus autem Jacquilot, Pererius, Hooke, alique non pauci. Circa authenticitatem historiae Mosaicae consulantur Calmet, Huet, Nonnotte, alique critici sane probatissimi.